O ANALIZĂ SUCCINTĂ A ETICII ORFICE ÎNTR-O PERSPECTIVĂ CREȘTINĂ

Laurențiu-Sorin Ormenișan*

Abstract: The Orphism is considered to be the most important current of the 6th century BC, which influenced the Greek culture, because it brings a renewal in the attitude towards life and death. It was also the best known current of the epoch, also because it was the least defective. It tried to reveal „a different life”, to help people discover their life purpose, which is to be immortal as gods and to live together. Orpheus is the founder of Orphism, and is reckoned as the father of the Panhellenic faith. He gave to the Greeks the hope for a better and more important life on the other world by caring for the soul. Orpheus was able to cancel the distance between humans and gods. The orphism sought to be a spiritual exercise without which culture risks to become just a sterile and misunderstood practice.

Keywords: orphic way of life, Orpheus, Dionysos, death, inner discipline, immortality, *teletai*, soul, reborn, destiny

Introducere

Orfismul este considerat cel mai însemnat curent al secolului al VI-lea î.d.Hr., care a marcat și influențat cultura elenă, datorită înnoirii pe care o aduce, prin întreaga raportare la moarte și viață, prin dobândirea unei noi optici și viziuni asupra problemelor existențiale. Orfismul este cel mai cunoscut curent din această perioadă, tocmai pentru că este cel mai puțin lacunar, iar, pe de altă parte, orfismul ar continua vechile tradiții religioase elene, însă cu anumite împrumuturi din alte culturi și religii. Orfismul a încercat să

* PhD candidate, at University „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, România

fie „o alt fel de viață”¹, o atitudine care să împlânzească asprimea spiritului grec. Orfismul este o doctrină ale cărei elemente, deși sunt dispersate, s-au adunat și s-au păstrat sub același nume.

Orfeu este socotit a fi părintele credinței panelenice, care a descoperit oamenilor doctrina misterelor și a ritualurilor sacre. Este considerat întemeietorul științelor sacre și a celor profane, având în același timp contribuții în cadrul religiei și artelor². Acest lucru este recunoscut nu doar de către marii măștrii spirituali ai antichității elene, ci și de unii părinți creștini care au cunoscut cultura elenă. Orfeu³ a izbutit să „împlânzească” sufletele și instinctele omului

¹ W. K. C. Guthrie, *Orpheus and the greek religion*, Second edition, London, 1952, p. 38.

² George R.S. Mead, *Orpheus*, Second edition, Kessinger Publishing, 2010, p. 5.

³ Pentru mai multe detalii asupra orfismului a se vedea lucrările: Gernet Louis et André Boulanger, *Le Génie grec dans la religion*, Paris, 1932; Jane Ellen Harrison, *Themis. A study of a social origins of Greek religion*, Cambridge, 1927; Martin P. Nilsson, *A History of Greek Religion*, translate to sweden by F.J. Fielden, second edition Oxford, 1949 – en français *Les croyances religieuses de la Grèce antique*, Paris, 1955; Walter Burkert, *Griechische Relihion der archaischen und klassischen Epoche*, Stuttgart, 1977, translate in englesh with name: *Greek Religion*, Oxford, 1985; Francis Vian, *La religion à l'époque archaïque et classique*, în *Histoire des religion* (Enciclopedia Pleiade) tom I, publicată sub coordonarea lui Henri –Charles Puech, Paris, 1970, pp. 489-577; Walter Burkert, *Structure and History in Greek Mythology and Ritual*, Berkeley-Los Angeles, 1979; Marcel Detienne, *L'invention de la mythologie*, Paris, 1981; Lewis R. Farnell, *The Cults of the Greek States*, V tome, Oxford, 1896-1909; Parke H. W., *Festivals of the Atenians*, Londra, 1977; Jean Rudhardt, *Notions fondamentales de la pensée religieuse et actes constitutifs du culte dans la Grèce classique*, Geneva, 1958; Marie Delacourt, *L'Oracle de Delphes*, Nouveaux edition, Paris, 1981; Parke H.W., and Wormell D.W., *The Delphic Oracle*, Oxford, 1956; Walter Burkert, *Ancient Mistry Cults*, Cambridge-London, 1987; Marcel Detienne, *L'Écriture d'Orphée*, Paris, 1989; *Idem*, *Dionysos mis à mort*, Paris, 1977; Maria Daraki, *Dionysos*, Paris, 1985; Henri Jeanmaire, *Dionysos: Histoire du culte de Bacchus*, Paris, 1951; Karl Kerényi, *Dionysos, Archetypal Image of Indestructible Life*, London, 1976; George E. Mylonas, *Eleusis and the Eleusisan Mysteries*, Priceton, 1961; Walter F. Otto, *Dionysos, Mythos und Kultus*, Frankfurt, 1933, traduit en

primitiv și să întoarcă apucăturile neîmblânzite, de la războaie și vărsări de sânge la frățietate și pace. El i-a învățat pe oameni însemnătatea blândeții, tihna și optimismul. Tot lui îi revine meritul de a fi cel care descoperă sau îi învață pe oameni scrierea. Este socotit precursorul artei poetice, dar și un începător în scrierile literare. De asemenea, îi sunt atribuite diferite roluri principale în domeniul medicinei, dar și în mai multe domenii ale științei. Cea mai flatantă descriere a zeului-cântăreț din liră am găsit-o într-o traducere a filosofului Noica, care îl descrie astfel: „un magician al logos-ului, sub fascinația cântecului său durată însăși stă în loc. Ascultându-i cuvintele ritmate de liră, Tantal își uită setea și foamea. Danaidele încetează să mai umple butoiul fără fund, Sisif vede piatra încremenită în creștetul colinei, roata lui Ixion se oprește. Unor asemenea ființe, pe care nimic nu le mai poate vindeca de durerea existenței în timp, Orfeu le aduce eliberarea. Din simple incantații, puse în joc cu o adevărată tehnică de terapeut, obține iată, miracolul: pe albia duratei se decantează o clipă, una singură, cea a eternității. În fapt nimic, altceva decât obișnuitul procedeu de ieșire din timp, decât simpla anulare a distanței om-divinitate”⁴. Toată prezentarea cosmogoniei orfice nu este altceva decât o anulare a duratei prezente și întoarcerea către starea primordială. Regimul de viață orfic urmărea tocmai acest lucru: să triumfe în oamenii născuți din cenușă elementul divin asupra celui titanic. Un alt caz asemănător de anulare a spațiului dintre om și divin este cel al lui Prometeu care, prin furtul focului zeilor, deschide o lume a creației, iar Orfeu prin terapie ezoterică ajunge la ieșirea din timp. Primul a angajat omenirea pe

français Patrick Levy, Dionysos, *Le mithe et le culte*, Paris, 1969; W.K.C. Guthrie, *Epithets in the orphic hymns*, in „The Classical review”, Vol. 44, nr. 6, december, 1930, pp. 216-221; *Idem*, *Orpheus and the greek religion*, Second edition, London, 1952; George R.S. Mead, *Orpheus*, Second edition, Kessinger Publishing, 2010;

4 *** , *Fragmentele presocraticilor*, Traducere integrală după ediția Diels-Kranz cu introducere și note de Simina Noica și Constantin Noica, Volumul I, Editura Junimea, Iași, 1974, p. 21.

făgașul unei progres tehnic, cel de-al doilea către valorile spirituale perene ale poporului grec.

1. O scurtă demarcare a orfismului

Orfismul ocupă un loc intermediar, atât între diferite religii și mișcări filosofice, cât și între anumite grupuri cu acțiuni asemănătoare acestei secte. Orfismul are ca fundament religios aceiași zei ca și cei menționați în scrierile lui Homer și Hesiod. Dar, în timp ce oamenii și zeii sunt prezentați ca niște categorii foarte bine separate, tocmai pentru că cei dintâi nu pot fi nemuritori, pentru orfici învățătura a fost aceea că omul poate să ajungă să dobândească statutul de persoană divină, să devină și el la rândul lui zeu. Cu toate acestea, orficii au respins în cultul lor ritualurile sângeroase care erau caracteristice cultului bahic. Cultul orfic și cel pitagoreic au multe crezuri comune ca: metempsihoza, dualismul dintre trup și suflet, purificările și felul închis al asociației. De asemenea, orfismul împărtășește cu misterele Eleusiene atât Mitul lui Demeter și Persephone, credința în mântuirea sufletului, cât și ritualul inițiativ. Cultul eleusian a devenit într-un scurt timp de la întemeiere un cult stabil, adepții fiind grupați în jurul unui sanctuar cu slujitori, iar toate acestea controlate de către anumite familii influente din cetăți, în timp ce orfismul era lipsit de sanctuare și fără o preoție stabilă. Orfismul a coincis cu diferite idei despre divinitate, dezvoltate de autori precum Pindar, Heraclit și Eschil, care îl susțineau ca și creator al universului pe Zeus⁵. Însă, în mai multe texte orfice sunt incluse mai multe caracteristici aparținând religiilor orientale, cum ar fi declarațiile de pe frunzele de aur, similare cu cele ale „cărții morților” la egipteni.

Orfismul a fost un fenomen complex. El s-a prelungit și a îmbrățișat o lungă perioadă, plină de metamorfoze, din secolul al VI-lea î.d.Hr., până la exegeza neoplatonică din Alexandria din timpul

⁵ ***, *Encyclopedia of religion*, Second edition, Tome 10, New York, 2005, pp. 457-458.

lui Olympiodorus⁶ din secolul al VI-lea d.Hr. De altfel, orfismul a cuprins trei tipuri relativ autonome de fenomene religioase. Astfel, primul dintre acestea, a fost reprezentat de tradițiile care aminteau de nașterea, viața, coborârea în infern și moartea tragică a lui Orfeu. Al doilea este cel al unei literaturi în care sunt cuprinse scrieri atribuite lui Orfeu, care dau, de asemenea, mai multe contururi teogoniei orfice. În cel de-al treilea aspect, orfismul includea ca și grupare o serie de practici și norme care trebuiau respectate de către cei care și-au asumat o astfel de viață.

În ciuda dovezilor tot mai multe despre un orfism ca și mișcare religioasă, savanții precum Luc Brisson⁷ sunt sceptici în ce privește existența unei religii cu un caracter ritualic specific. Claude Calame⁸ și-a exprimat mult mai moderat, însă totuși sceptic punctul de vedere, afirmând că multe credințe care susțin nemurirea sufletului, metempsihoza, ritualuri ca *teletai*, dar și atitudini personale ca vegetarianismul și purificările, par să se fi împletit între ele. În acest fel, s-a înțeles că este mai bine să aparțină aceleași mișcări, decât ca și mici grupuri cu convingeri separate. Nu trebuie să uităm însă că modul eterogen în care s-au raportat la religie este un specific al grecilor.

Există posibilitatea ca mitul să se fi întemeiat doar pe ciclicitatea vegetației, prin constatarea morții și renașterii vegetației în fiecare an. Într-o accepțiune alegorică „Dionysos dezmembrat ar fi vița de vie; Titanii ar fi culegătorii care rup și strivesc strugurii înainte de a fierbe vinul pentru a-l îmbunătăți (lenos, teasc mai are și înțelesul de coșciug); Demeter –pământul- fecundată de Zeus – ploaia, cerul- pentru a-i da naștere lui Dionysos – vița de vie, adună mădulele viței și o face să renască în fiecare an. Dionysos orficul

⁶ *Ibidem*, p. 458.

⁷ A se vedea lucrările: Luc Brisson, *Orphée et l'orphisme dans l'antiquité gréco-roumaine*, Aldreshot, U.K., 1995; *Idem*, *Damascius et l'Orphisme*, în *Orphisme et Orphée*, Droz, Geneva, 1991;

⁸ Claude Calame, Philippe Borgeaud, Andre Hurst, *L'Orphisme et ses écritures: nouvelles recherches*, „Revue de l'histoire des religions”, nr. 219, 2002, pp.379-515;

nu este o divinitate agrară, ci un copil zeu, a cărui inițiere coincide cu începutul unui nou sfârșit cosmic”⁹.

2. Stadiul actual al cercetării

Atenția asupra cercetării orfismului reapare începând cu secolul al XIX-lea, prin monumentală lucrare a lui Augustus Christian Lobeck „*Aglaophamus*” din 1829, în care a adunat și a comentat materiale din literatura și religia orfică. În opoziție cu aceasta se află monumentală lucrare a lui Georg F. Creuzer din anii 1810-1812, numită „*Symbolik und Mythologie der alten Völker*”, care aduce o mare înțelegere asupra mistificării. Până la această dată, cercetările din acest domeniu sunt foarte vagi. Cercetările următoare încep să prindă tot mai mult nuanțe și păreri diferite. Astfel, autori precum Jane Ellen Harrison și Albrecht Dieterich susțin ferm că orfismul a fost o adevărată „biserica”, care a avut o mare influență chiar și asupra filosofiei din acea perioadă. Alți cercetători din acest domeniu, precum Vittorio Macchioro și Robert Eisler au argumentat creștinismul pe o derivație a orfismului. În urma acestor excese apare lucrarea lui Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, în jurul anilor 1930, ca o reacție critică, urmată mai apoi de cele ale lui Ivan M. Linforth, E. R. Dodds și alții, care susțin prezența orfismului încă din perioada de dinaintea elenismului clasic. Această linie de cercetare, care a dominat până înspre anii 1970, susținea că orfismul nu este nimic mai mult decât o serie de interpretări ale lui Herodot și ale unor filosofi neoplatonici, dar și ale unor istorici moderni pasionați de misterele păgâne¹⁰. O lucrare de dată mai recentă este lucrarea lui Reynal Sorel, „*Orphée et l'orphisme*” din 1995, care prezintă un punct de vedere echilibrat, dar bine documentat și dinamic.

În preajma anilor ‘70 sunt descoperite mai multe obiecte care aparțin culturii orfice și asurpa cărora au apărut diferite studii. Voi

⁹ Reynal Sorel, *Orphée et l'orphisme*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995; pp. 97-98.

¹⁰ *** , *Encyclopedia...op. cit.*, p. 458.

menționa doar câteva dintre acestea. În 1962 a fost descoperit la Derveni, lângă Tesalonic, o „carte orfică” datând aproximativ din anul 330 î.d.Hr. și care a fost scrisă în jurul anilor 400 î.d.Hr., care prezintă un comentariu filosofic asupra teogoniei și cosmogoniei orfice, fără a avea influențe platonice. O altă descoperire, de această dată din bazinul Mării Negre, are loc în 1978, când un grup de cercetători au descoperit trei mici tablete de os în localitatea Olbia¹¹. Aceste tablete atestă existența încă din secolul V î.d.Hr. a unui grup numit orfic, care avea un mare devotament față de Dionysos¹² și care are o valoare mai mult eshatologică. Pe niște plăcuțe de os erau scrise alăturat *Dionysos Orfikoi* urmate de cuvintele: βίος ταναθος βίος (viață moarte viață), iar această denumire reprezintă mai mult un amestec enigmatic decât o afirmație sigură. Însă, este posibil ca această inscripție să fie doar o mărturie a unei comunități restrânse. Mai există o serie de descoperiri din Sudul Italiei și din Sicilia care atestă mărturiile și influențele orfismului de pe aceste meleaguri. În linii mari, toate aceste studii care vorbesc despre obiectele descoperite, nu depășesc prea multe spațiul tehnic și păreri trunchiate asupra cultului orfic.

3. Orfeu și orfism – origini

Pentru acest început, este important să facem o mică dar necesară diferență, între Orfeu și adepții cultului orfic. Există diferite păreri care susțin primatul unuia față de celălalt. Însă, cei care au ales calea orfică au preluat titulatura celebrului cântăreț pentru a căpăta o mai mare rezonanță. Istoricitatea lui Orfeu este pusă la îndoială de majoritatea cercetătorilor. (este posibil ca de la numele de „însingurați” orphoi să fi fost născocită o legendă cu Orfeu). Asupra patriei lui Orfeu, există câteva păreri diferite. O parte dintre

¹¹ Pentru mai multe detalii a se vedea lucrările: Laurent Dubois, *Inscriptions grecques dialectales d'Olbia du Pont*, Geneva, 1996, pp. 154-155; Leonid Zhmud, *Orphism and graffiti from Olbia*, in *Hermes* nr.120, 1992, pp. 159-168;

¹² *** , *Encyclopedia...op. cit.*, p. 458.

cercetători susțin că locul de baștină al lui Orfeu ar fi Tracia¹³, însă epoca în care a trăit rămâne o enigmă, tocmai pentru că există mărturii care îl menționează chiar și înaintea lui Homer¹⁴.

André Boulanger, autorul lucrării „*Orphee: rapports de l'orphisme et du christianisme*”¹⁵, a cărui lucrare nu am menționat-o în actualitatea cercetării, prezintă câteva puncte principale ale orfismului și câteva rapoarte între cultul orfic și cel creștin. Acesta susține că orfismul ar fi apărut în *Magna Grecia*, deoarece există multe asemănări între partea religioasă a pitagoreismului și orfismul inițial. Această înrudire ar fi fost atât de mare, încât se crede că ar fi având nu doar o origine comună, ci ar fi existat o perioadă nedeterminată în care ar fi fost o singură religie orfico-pitagoreică¹⁶. De asemenea, același autor consideră că trăsăturile definitorii ale orfismului precum conștiința păcatului, nevoia de purificare și răscumpărare, toate acestea nu au fost semnalate la traci¹⁷. Originea tracă a lui Orfeu a fost susținută de Strabon și Plutarh, apoi reluată de E. Rohde în *Psyché*, însă E. Mass și P. Perdrizet, susțin contrariul.

După o altă părere, larg răspândită și susținută de cercetătorul S. Reinach¹⁸, Orfeu ar fi fost o zeitățe htonică de origine tracă, devenind cunoscut în sudul Italiei și Sicilia ca un cântăreț divin care, prin puterea lirei și a cântecelor, subjugă natura dar, în același timp,

¹³ W. K. C. Guthrie, *op. cit.*, pp. 36-37; Karl Robert, *Die griechische Uddnsage* I, Berlin, 1920, pp. 397-398: „pe tot cursul întregii antichități a fost întotdeauna considerat a fi născut în Tracia”.

¹⁴ Asupra complexității personajului, făcut de erudiți, care erau de părere că este vorba chiar de mai multe personaje, a se vedea: J. Naodou, *Protohistoire, Histoire Universelle*, Encyclopedie de la Pleiade, 1956, p. 91; W. K. C. Guthrie, *op. cit.*, pp. 48-52.

¹⁵ André Boulanger, *Orphee: rapports de l'orphisme et du christianisme*, Paris, 1925.

¹⁶ *Ibidem*, p. 19.

¹⁷ *Ibidem*, p. 47.

¹⁸ A se vedea opera lui S. Reinach: *Orpheus*, edition huit, Paris, 1918, p. 121; și articolele „*Zagreus le serpent connu*”, „*La mort d'Orphée*”, „*Une formule orphique*”, „*Morale orphique et morale chrétienne*”.

dezvăluia oamenilor originea zeilor și a oamenilor. Este posibil ca importanța lui Orfeu să fi fost de rezonanță și acesta să fie asemănat cu orice cult misteric, pentru că în cadrul lor, el le descoperea oamenilor adevărata lor origine.

Este nedrept să socotim cult orfic toate cultele care au încercat să reînvie sentimentul religios din secolul al VI-lea î.d.Hr., care s-au perindat prin Grecia Magna, iar pe lângă acest lucru, este nedrept să socotim tradiție orfică orice cult de reînnoire spirituală sau morală din această perioadă. Pentru a înțelege orfismul, este important să-l analizăm în starea lui primordială, așa cum a fost întemeiat și transmis primelor generații. Pe lângă acest lucru, trebuie să amintim că există un vâl asupra orfismului, acesta fiind confundat adesea cu un cult al lui Dionysos infernal sau cu misterele bahice. Orfismul a fost considerat o religie imobilă care acoperă de multe ori realități foarte diverse. La început, orfismul a fost o „formă ascetică de viață religioasă, apoi o speculație”¹⁹. Acest lucru se datorează și lipsei de documente asupra doctrinei și a cultului, și a relatărilor sărace din antichitate, scrierilor lui Herodot, Platon, Aristotel, Eudemos, etc., documentelor care s-au păstrat până astăzi și care sunt de cele mai multe ori din perioada neoplatonică și care vor să arate că poemele orfice sunt în conformitate cu învățătura lui Platon.

4. Etapa de început a orfismului și dezvoltarea acestuia

Perioada din a doua jumătate a secolului al VI-lea î.d.Hr., oferea o atmosferă propice dezvoltării cultelor de mistere. Dezvoltarea cetăților-stat aduc cu ele o nobile bine centrată asupra polisu-lui, în timp ce majoritatea oamenilor se luptă la marginea existenței într-o sărărie crâncenă. Pentru cei bogați, viața de huzur a dat naștere unui neliniști morale, care și-a găsit liniștea spirituală în apropierea de un cult-exotic al misterele. Însă pentru marea masă a oamenilor, se simțea nevoia unei credințe noi în capacitatea de a face din această viață ceva pentru cealaltă. În asemenea împrejurări,

¹⁹ André Boulanger, *op. cit.*, p. 11.

cultele de mistere au venit la timpul potrivit și au fost îmbrățișate de toate masele de oameni. Din punct de vedere politic, succederea tiraniilor și izbucnirea multor revolte în cadrul polis-ului au adus și acesteia nevoia de o stabilitate, iar pe un fond religios se credea că acest cult al misterelor ar putea stabili un sistem politic echilibrat. Astfel, și puterea politică susținea diferitele culte de mistere, după cum menționează un secol mai târziu și Pindar despre conducerea din Sicilia. În acest ținut coabitează în armonie atât cultele vechi agrare, cât și cele din cadrul misterelor, dar și culte provenite din Orient, din Creta și, probabil, și a unora egiptene. Au devenit deosebit de înfloritoare culte ale divinităților htoniene, precum, Kore-Persefona, Demeter, Dionysos, Hades, atât în Grecia cât și în Italia și Sicilia, după cum atestă săpăturile de la începutul secolului XX din sudul Italiei și Sicilia²⁰. În aceste sanctuare era venerată o divinitate feminină, socotită a fi protectoare a fecundității și a celor morți, alături de fiul ei. Astfel, s-au născut asociații religioase numite „*thiaze*”. Nu se cunosc multe detalii din cadrul acestor asociații, cert este că aveau ca scop asigurarea fericirii sufletului după moarte și este posibil să fi avut doar un simplu rol funerar. Pentru majoritatea oamenilor care doreau să aibă o siguranță în fericirea pe lumea cealaltă, asociațiile au devenit repede centre puternice, care au influențat societatea prin numărul mare de adepți câștigați într-un timp relativ scurt. Prin contactul oamenilor din toate păturile sociale, aceste grupări au ajuns să accepte și unele idei străine, care să satisfacă nevoile spirituale și speranța în fericirea pe lumea cealaltă.

Membrii acestor asociații se supuneau de bunăvoie unor norme de viață ascetică, rigorile fiind urmate până și asupra înhumării în locuri destinate exclusiv comunității. Pe postamentul acestei grupări se înalță o idee pesimistă asupra vieții, un sentiment acut dintre, zădărnicia omului și a faptelor sale în contrast cu măreția ideilor și a aspirațiilor sale. Încet dar sigur, se desprinde o idee care

²⁰ Asupra cultelor din Italia meridională a se vedea lucrarea: G. Gianelli, *Culti e miti della Magna Grecia*, Florența, 1924; iar asupra celor din Sicilia a se vedea Ciaceri, *Culti e miti nella storia dell' antica Sicilia*, Catania, 1911;

prezintă o dihotomie a omului. Contradicția dintre faptele și aspirațiile lui, au adus ideea dualismului care afirma că „ceva din lăuntru omului”²¹ - sufletul este de origine divină, dar este înlănțuit în trupul de care trebuie să scape. Însă, prin diferite purificări și practici austere de viață asupra trupului, credinciosul se va elibera și va fi bine călăuzit în lumea subpământeană.

Doctrina acestei secte nu este întemeiată pe o simplă speculație, ea este legată de un „*hieros logos*”- un ansamblu de mituri care au în centrul acțiunii lor divinități care au influențat sau au format acest cult cum sunt Persefona, Dionysos, Kore și alții. Din hierogamia Persefonei cu Zeus, preschimbat într-un animal, s-a născut Dionysos, predestinat a fi ultimul zeu-rege printre oameni. Titanii, niște ființe malefice, urmăresc copilul și îl devorează, din această omofagie scăpând doar inima. Din acest organ. Zeus îl reînvie pe Dionysos, iar pe titani îi va trăsni. Din cenușa acestor titani se vor naște oamenii, care au în ei două elemente contradictorii, pe de o parte „firea titanică” partea rea, întunecată și războinică, iar pe de altă parte „firea divină”, pe care au dobândit-o prin omofagia devorării micii divinități.

După Otto Kern²², membrii acestei grupări și-au primit numele de „*orphoi*” adică însingurați, datorită modului lor de viață, după cum și Orfeu, după ce s-a întors din Hades, a rămas toată viața singur. Numele lui Orfeu este legat și de alte legende cum ar fi „*Argonautica*”, în care are un rol important în restabilirea dreptății, astfel că Orfeu ajunge să fie recunoscut ca interpret al zeilor, iar mai apoi dobândește statutul de întemeietor al cultelor de mistere.

Mircea Eliade este de părere că orfismul și pitagoreismul s-au dezvoltat simultan, fiind o expresie a aceluiași Zeitgeist, deosebirea vizibilă fiind aceea că pitagoreismul s-a organizat ca o societate-sectă „închisă” de tip ezoteric, promovând un sistem de educație complex, în care cunoașterea avea o funcție atât existențială

²¹ André Boulanger, *op. cit.*, p. 22.

²² Otto Kern, *Orphichorum fragmenta*, Berlin, 1922, pp. 16-19.

cât și soteriologică²³. Pitagoreicii au activat în viața politică, ocupând funcții de conducere în mai multe cetăți din Italia meridională. În schimb, orfismul a fost o mișcare concomitent înclinată spre marea masă a oamenilor, dar a sedus și elitele vremii, însă fără o implicare în sfera politicului.

5. Orfism versus homerism

Oricât ar părea de slab conturată, imaginea orfismului rămâne într-un contrast vădit concepției homerice. Dacă pentru personajele epopeii lui Homer pofta de a trăi este cel mai înalt dar, totuși, moartea este cea care sfârșește bunul cel mai mare al omului - viața, și destinul sufletului îl va duce la o viață înconștientă și umilitoare în lumea de dincolo. Pentru orfici, viața adevărată începe cu moartea²⁴, natura sufletului fiind de origine divină, iar destinul acestuia fiind nemurirea sufletului²⁵. Un alt contrast pregnant este acela al zeilor homerici, care par a fi niște supraoameni antropomorfi²⁶ până la ridicol, fie a unor divinități difuze, care pare a tinde către un monoteism panteist. Orficii, în schimb, susțin omul pentru a deveni el însuși un zeu. Pentru concepția homerică, acest lucru ar fi nu doar o nesăbuintă, ci chiar o nebunie. Există în epopeea homerică câteva cazuri în care se acceptă o stare de fericire în lumea de dincolo, și care corespunde cu disparițiile în insulele fericitorilor. Acest lucru se întâmplă și cu Menelau, care este rudă cu Zeus, și cu încă câțiva eroi care au murit în luptă. Toate aceste excepții au rolul de a întări regula. Pe parcursul vremii, tot mai mulți tineri se întrec în fapte de viteză pentru a deveni eroi și a scăpa de târâmurile întunecate ale Hadesului, însă contrastul este mare vis-a-vis de orfici, la care cel care va trăi autentic credința va putea deveni eu zeu. Eroii epopeii

²³ Eliade M., *Istoria credințelor și ideilor religioase*, ediția II, Volumele II, Traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 191.

²⁴ André Boulanger, *op. cit.*, p. 34.

²⁵ Geroge, R.S. Mead, *op. cit.*, p. 18.

²⁶ ***, *Encyclopedia...op. cit.*, p. 457.

care au înrudi cu divinitățile sunt persoanele cele mai aproape de zei, iar legătura lor pare a fi lipsită de misticism, în contrast cu orfismul, care susține cu putere credința într-o judecată după moarte și responsabilitatea individuală în fața unui tribunal. Însă, acest lucru nu anulează responsabilitatea față de clan, familie, grup, tocmai prin ideea păcatului originar.

6. Comunitatea orfică

Orficii nu formau, de obicei, comunități stabile. Fiind o religie care promitea mântuirea individuală, orfismul a ajuns la un moment dat să fie considerat periculos în societatea greacă, unde religia a fost un mijloc de integrare în *polis*. Homer a încercat să creeze un panteon unitar, iar asupra acestei idei, orfismul aduce multe noutăți care fac să schimbe vechea structură. Însă, din lipsa de mișcare a organizației, ea nu a asigurat niciodată o alternativă de status-quo.

Comunitățile orfice stabile erau destul de puține, dacă este să ținem cont de cele câteva locații unde au fost descoperite documente, inclusiv cele de la Olbia și probabil Cumae. În secolul al V-lea î.d.Hr. inscripția descoperită la Cumae interzicea celor care nu au avut o transă extatic- *teletai*- să fie îngropați în acel loc. Luând inscripția ca punct de plecare, în 1986, Turcan²⁷ susține că este posibil să fi existat o comunitate relativ stabilă de orfici la Cumae. Această părere a fost contestată de Pailler²⁸ în anul 1995, deși acesta nu aducea multe argumente convingătoare.

O inscripție de la Torre Nova, datând din secolul al II-lea al erei noastre, amintește de o grupare bahică organizată într-o ierarhie, care este mult mai potrivită pentru lumea romană. Dar cine sunt acești oameni îngropați cu un papirus în mână, care detestau sângele (practicile sacrificiale), scriau cosmogonii și visau povești bizare

²⁷ Robert Turcan, *L'âme oiseau et l'eschatologie orphique*, „Revue de l'histoire des religions” nr. 155, 1959, pp. 33-40.

²⁸ Jean-Marie Pailler, *Bacchus: figures et pouvoirs*, Paris, 1995.

despre nașterea zeilor? Ce dorea Orfeu și descântececele tăcute? De fapt, au căutat un singur scop: sănătatea. Ei doreau să se vindece și au căutat să fugă de lume²⁹. Orficii au renunțat la tot pentru a năzui la starea de ființă divină³⁰. Ei s-au supus pentru aceasta unor tehnici de purificare pentru a se separa de alții, tăind orice legătură cu lumea și cu orice subiect care este supus morții și pângării.

7. Orfismul –mod de viață

În lucrarea „Legile”, Platon sintetizează regulile stricte și modul de viață al orficilor, printre care amintește abstenența de la toate felurile de carne, oferindu-le și zeilor numai prăjituri sau fructe înmuiate în miere, deoarece se considera lipsit de cuviință și necurat să mănânci carne și să pătezi cu sânge altarele zeilor. Jertfele sângeroase au fost baza rituală a religiei de stat și, datorită acestor reguli, orfismul a fost mutat în afara *polis-ului*. După cum menționează și Herodot în ale sale „*Istori*”, extazul a fost un important aspect al modului de viață orfic. Despre acest mod de viață ne amintește și Platon, care relatează că mulți au eșuat pe această cale, care nu era ușoară: „Mulți sunt purtători de nuia, dar puțini *bacchoi*”³¹. Este posibil ca aceștia să fi purtat nuia pentru flagelare, voind să domolească trupul sau să stârnească sensibilizare spirituală.

Modul de viață orfic implica o viață fără compromisuri, iar renunțarea era exprimată prin condamnarea atât a jertfelor sângeroase, cât și a legăturii sociale stabilite în întregul polis, care promova obiceiul ca atunci când un animal era sacrificat în templu, carnea să fie împărțită între participanți.

Orfismul nu a încercat niciodată o reformă politică, nici nu a avut în vedere o alternativă statală sau a politicii cultului. Găsirea unui regim vegetarian a însemnat o pregustare a vieții printre zei. Asupra sacrificiului, zeii au constituit un singur tot, în care atât

²⁹ *** , *Encyclopedia...op. cit.*, p. 459.

³⁰ André Boulanger, *op. cit.*, p. 30.

³¹ G.R.S. Mead, *op. cit.*, p. 48.

politica, cât și societatea și religia erau într-un echilibru perfect³². Când orficii au renunțat la majoritatea zeilor greci, ei au început să aibă întrebări privind tot ceea ce cuprinde viața socială, inclusiv politeismul, în măsura în care acesta a pătruns în societate și a jucat un rol integral în politică. Dar, chiar și așa, orfismul nu a avut credibilitate în politeismul altora, pe care însă nu l-a respins în întregime. În cazul în care ar fi făcut aceasta, era în pericol de a-și reteza el însuși legăturile de comunicare cu cei care erau pe punctul de a se vindeca. Multitudinea zeilor era inevitabilă. Prin urmare, orficii au trebuit să regândească divinitatea și să o transforme într-o forță divină ordonatoare și să elaboreze o alternativă genealogică a puterilor.

O parte din doctrina orfică este asemănătoare cu cea a pitagoreicilor. Există o părere general valabilă a cercetătorilor asupra purității vieții în ce privește cele două comunități. În ambele era recomandată castitatea și cumpătarea. Îndemnul la castitate era dat familiștilor, doar după ce căsătoriții aveau odrasle și, astfel, se perpetua viața. Era aspru condamnat adulterul. „Cuvântul unui pitagorician era și angajamentul lui. Iar în cele din urmă un bărbat trebuie să trăiască în așa fel încât să fie totdeauna pregătit să moară”(Hyppolytus, *Philos.* VI³³). Aceste lucruri țin de disciplina exterioară, însă pentru ambele comunități exista un mod anume de disciplină interioară, care era socotită de cei care nu erau incluși în tagmă, ca fiind secretă. De multe ori, prin disciplina exterioară se ajungea la disciplinarea simțurilor și a facultăților mentale.

O altă mărturie despre modul de viață orfic ne este dat de Euripide. În lucrarea *Hipolit*, personajul principal cu același nume este catalogat de către Thezeu un inițiat al misterelor orfice. El dorește să fie pur ca un zeu, nu ca un muritor, fapt ce reiese din versurile 948-950. Însă Thezeu îi dezaprobă acest ideal al lui Hipolit, care își stabilea un regim din care refuza orice hrană de origine animală. Este posibil să fi făcut Euripide din Hipolit un adept al

³² *** , *Encyclopedia...op. cit.*, p. 459.

³³ G.R.S. Mead, *op. cit.*, p. 187.

orfismului? André Boulanger este de părere că poetul tragic i-a oferit personajului său un model de comportament și viață orfică³⁴, chiar dacă acesta a fost acuzat că ar fi un credincios prefăcut. O informație legată de orfism mai găsim în parabaza *Păsările* a lui Aristofan, în care autorul prezintă o parodie a cosmogoniei orfice. Guthrie K.W.C., este de părere că Aristofan a amestecat mai multe povestiri pe care apoi le-a parodiat, încercând să dea naștere chiar la o teogonie într-un notă personală. Iar într-o altă lucrare a comediantului, *Broaștele*, în versetul 1032, spune că: 'Ορφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε φόνων τ' ἀπέχεσθαι,³⁵

8. Disciplina interioară

La intrarea în aceste comunități, neofitul își dăruia bunurile în scopul comun al grupului. Îmbrăcămintea era simplă, nepurtând niciodată haine de piele. Pentru a fi acceptat era necesară o bună reputație. Pentru novici, exista o perioadă de probă caracterizată prin diferite ritualuri de purificare, înfrânări, asceză, pe care trebuiau să le urmeze sau să nu le încalce. Pentru a fi acceptat în grup și dobândirea cunoașterii esoterice era necesară urmarea a trei etape. Prima consta în aceea că timp de doi ani trebuia să asculte fără să întrebe asupra celor predate, având ca scop dedicarea totală asupra memorizării, această perioadă fiind numită a ascultării (ἀκουστικός). După această perioadă, intră în a doua etapă, numită a matematicii (μαθηματικοί). În această perioadă se învăța sensul matematicii și geometriei, dar și al muzicii, precum și semnificația naturii numărului și a formei. Astfel, apare întrebarea: de ce se punea atât de mult accent pe matematică? În fapt, ce este matematica la origine? După cum mărturisește Proclus: „pitagoreicii credeau că întregul obiect al mathesisu-lui era aducera aminte (adică recuperarea cunoașterii pierdute, plecând de la ipoteza că sufletul este cu adevărat

³⁴ André Boulanger, *op. cit.*, p. 44.

³⁵ Aristofan, *Broaștele*, versetul 1032: „Orfeu ne-a descoperit misterele de inițiere și totodată cum să ne ferim de a săvârși omoruri”

nemuritor și, în consecință, a avut o experiență înaintea vieții curente), dar nu inserată în suflet în mod extern așa cum fantasmalele obiectelor sensibile sunt imprimate în imaginație...ci stârnită de lucrurile aparente și exercitată interior prin puterea de raționare convertită la ea însăși... Mathesis este, așadar, reminiscența principiilor eterne inerente sufletului, iar știința matematicii devine astfel cunoașterea ce facilitează reamintirea acestor principii”³⁶. Iar în cea de-a treia etapă era primit între physiki (φυσικοί) și învăța acum despre natura interioară a lucrurilor, tainele cosmogoniei și probleme de metafizică. Acest grad era permis celor care se supuneau unei vieți ascetice și cărora Pitagora le destăinuia din tainele învățăturii interioare. Problemele esoterice nu se notau niciodată sau nu erau scrise, ci doar memorate și erau formate din simboluri și axiome mistice care erau explicate. După o perioadă întreagă de cinci ani erau admiși în comunitate, atât bărbați cât și femei.

9. Sufletul este pedepsit în trup

Pitagoreicul Filolaus, citat de *Clement Alexandrinul* în *Stromate* V, spune că: „teologii și inițiații antici mărturisesc că sufletul este legat de corp pentru a fi pedepsit; și că este înmormântat în trup ca în mormânt”³⁷, iar Pitagora, citat tot de *Clement Alexandrinul* spune că: „orice vedem când suntem treji este moarte și când dormim un vis”³⁸. În acest fel, viața adevărată nu este nici una dintre aceste stări. *Thomas Taylor*³⁹ este de părere că anticii, prin scrierile homerice, atribuiau lui Hades unitatea sufletului cu trupul

³⁶ G.R.S. Mead, *op. cit.*, p. 218.

³⁷ *Clement Alexandrinul, Scrieri-Stromatele*, partea a II-a, în P.S.B. 5, Traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982, pp. 314-322.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Thomas Taylor, Eleusian and bacchic mysteries*, Edited, with introduction, notes, emanations and glossary by Alexander M.D. Wilder, Fourth edition, New-York, 1891, p. 238.

actual. Această unire era socotită dezastroasă, însă de ea se putea scăpa prin filozofie. Pedepsa lui de aici înainte nu era altceva decât continuarea stării sale pământești și o trecere de la somn la somn și de la vis la vis, iar această stare este simbolizată ocult prin reprezentarea misterelor inferioare.

Omul este supus unei legi a naturii și nu se poate elibera din temnița trupului nici măcar prin sinucidere, pentru că sufletul impur este supus unei „roți a destinului”. Prin ieșirea din temnița trupului, sufletul este silit de o necesitate ce îi este ursită – aceea de a se reîncarna într-un alt trup, fie și de animal, acest ciclu de nașteri fiind veșnic pentru cei ce sunt neinițiați. Pentru orfici, era interzisă consumarea mâncării de origine animală tocmai pentru că transmigrația sufletului cuprinde respectul pentru fiecare ființă din univers⁴⁰. Adepții orfismului ar fi susținut nevoia de mai multe vieți terestre pentru a ajunge la purificarea deplină.

Epoca în care apare această idee corespunde perioadei în care este acceptată ideea de răspundere individuală, în care se credea că sufletul după moarte ajunge să fie judecat, iar în funcție de hotărârea dată de tribunal sufletul ajunge să fie chinuit. Chinurile, pentru cei care aveau păcate de ispășit și pentru cei care nu erau purificați deplin, nu erau veșnice.

Pentru cei care au aderat și și-au însușit virtuțile vieții orfice, sufletul este eliberat din chinga trupului pentru totdeauna și poate să se îndrepte spre sălașurile divine, bucurându-se de fericirea eternă. Cu toate acestea, nici acest drum spre bucuria veșnică nu este lipsit de încercări și primejdii. Inițiatul are de parcurs un itinerar asupra cuvintelor pe care trebuie să le rostească în drumul prin infern. Aceste formule precise de trecere s-au păstrat și în inscripțiile de pe foițele de aur descoperite în sudul Italiei și Creta și care sunt un „îndeptar” pentru lumea cealaltă.

Cu toate detaliile urmate de cel inițiat, în lumea de dincolo paradisul orficește vag prezentat. Este posibil ca paradisul orfic să fie o câmpie sacră închinată Persefonei sau partea superioară a cerului

⁴⁰ André Boulanger, *op. cit.*, p. 30.

unde sunt aștrii, după cum amintesc inscripțiile de pe foițele de aur⁴¹. Aceste inscripții au structura unui ghid exact pentru lumea cealaltă. Cu toate acestea, nu putem să catalogăm expres aceste texte ca fiind orfice, tocmai pentru că ele nu depășesc secolul al III-lea î.d.Hr. Una dintre aceste inscripții îl previne cel mort că atunci când va ajunge la răspântia drumului infernal va afla un izvor, iar lângă aceasta un mare chiparos alb. Să fie cu băgare de seamă că nu trebuie să bea din acest izvor chiar dacă va fi însetat, pentru că este izvorul Uitării. Să ia aminte să meargă în partea dreaptă și să bea din lacul Amintirii și să le spună paznicilor: „Sunt fiul Pământului și al cerului înstelat. Sunt dintr-o seminție cerească. Să știți și voi aceasta! Dar setea mă usucă și pier. Dați-mi să beau de îndată din apa proaspătă care curge din lacul Amintirii” După aceste cuvinte, paznicii îl vor lăsa să bea din aceasta, iar sufletul său va putea merge „alături de ceilalți eroi”. O altă tăbliță are un discurs interesant în care inițiatul se adresează zeiței astfel: „Am suferit pedeapsa ce se cuvenea faptelor mele nedrepte...Iar acum vin la strălucita Persefona să o rog să mă trimită în sălașul sfinților”, la care răspunsul zeiței: „Salutare ție, care ai îndurat suferința pe care nicicând înainte nu ai suferit-o... salutare, salutare, salutare ție. Mergi pe drumul din dreapta către câmpiile sacre și pădurile Persefonei”. Pe o altă tăbliță, inițiatul trebuie să se adreseze zeilor din infern astfel: „vin din tagma celor neprihăniți, o, preacurată stăpână a infernului, Eucles, Eubuleus și voi ceilalți zei nemuritori. Căci sunt mîndru să fac parte din neamul vostru, preafericită. Însă m-a doborât destinul și ceilalți zei nemuritori... Am ieșit din ciclul suferințelor grele și al durerilor și m-am avântat cu iuțeală către coroana râvnită. Mi-am aflat adăpost la sânul doamnei, regină a infernului”. La care i se răspundea: „O, norocosule, o, preafericitule! Din om, cum erai, ai devenit zeu”. Iar inițiatul răspundea: „Ied, am căzut în lapte”, însă nu putem pătrunde sensul acestei ultime afirmații.

⁴¹ Dintre cele mai importante culegeri de texte de acest fel este importantă de amintit: D. Comparetti, *Laminette orfiche*, Florența, 1910; A. Olivieri, *Lamellae aurae orphicae*, Bonn, 1915; Otto Kern, *op cit.*, 1922.

10. Câteva puncte caracteristice orfismului

În gândirea homerică este străină acceptarea înrudirii dintre ființele vii cu divinul, iar asupra psyché-ului, nu se concepea o nemurire a lui, ci o existență diafană în lumea de dincolo. În contradicție cu acest sistem de gândire, credința orfică aduce o nouă abordarea a vieții. În acest fel, credința orfică susține nemurirea sufletului bazată pe mitul pruncului zeu Dionysos și omofagia titanilor. Ceea ce este de rezonanță în toată această capodoperă transmisă sub denumirea lui Orfeu este că, înainte de a fi acestă jertfă, nu existau seminții diferite. Tot ceea ce se petrecea era în cadrele nemuririi, fapt ce aduce aminte de existența paradisiacă, în care legătura omului cu Dumnezeu era directă.

Există posibilitatea ca omul să plătească resentimentele naturii „titanice” prin acceptarea unui „mod de viață orfic” (βίος ορφεϊκί) prin care să se amelioreze durerile Persefonei, ca interzicerea de a mânca carne și de a aduce sacrificii, abluțiuni și diferite norme de abținere și aplicarea unei diete exclusiv vegetariene. Prin acest fel de viațuire păstrat zilnic pe tot parcursul vieții se dobândește *evsevia*, care primește un nou conținut, acela al cucernicieii. Prin aceasta, crima primordială nu va mai avea caracter anamnetic, pentru că este interzisă, ci o asceză care să îl pună în legătură directă cu divinitatea și viațuirea alături de el.

Pângărirea la care este condamnat omul nu ține de el, ea un fapt supraomenesc. Omul nu are calitatea de „păcătos original”, însă deoarece răul este o calitate moștenită, viața orfică devine în acest fel o viață de ispășire. Oricine dorește să se sustragă ciclului nașterilor și alterării și a se uni cu divinul trebuie să accepte viața orfică. Însă, cei care nu vor ține cont de toate aceste prescrieri vor ajunge la reîncarnare, degenerând până la reîncarnări în animale. În acest fel, cultul orfic capătă forma unei detașări, a unui mod de viață înstrăinat de riturile de sacrificiu ale religiozității civice, care acceptă și susține ritualurile sângeroase. Orfismul este un răspuns împotriva vieții superficiale civice și a sacrificiilor.

Mitul orfic al lui Dionysos nu are nici o legătură cu mitul lui Osiris, deși aproape de la început s-a crezut că legenda morții zeului orfic ar fi de fapt copia mitului lui Osiris. (De acest lucru ar fi fost de părere și Herodot în ale sale *Istorii* II, 42 și 144; dar și Diodor I, 11, 3). Mitul egiptean face să răsară viață din moarte, cel grec scufundă însă partea divină în trup.

În secolele V-IV î.d.Hr., care aparțin perioadei clasice, apar, după cum amintește Platon, mulți șarlatani (*agurtai*), prezicători (*manteis*) cu multe cărți ale lui Orfeu. Ei își trag numele de la marele cântăreț, și, pentru o mai bună reputație, umblă pe la casele celor bogați, dar și prin cetăți, pentru a-i păcăli pe oameni că prin incantații (*epoidai*) vor obține purificarea și eliberarea de greșelile săvârșite. În piesa lui Euripide, *Hippolit* 954, autorul condamnă acid toate aceste scrieri încalcite (*pollon grammaton kapnus*) care îi orbesc pe toți cei care îl iau pe Orfeu ca patron al lor⁴². Din toată această perioadă trebuie să amintim că orice mișcare cu caracter soteriologic, gnostic sau ascetic provoacă tot atâtea pseudo-morfoze dar și inițieri pentru cei naivi. Toate atacurile din această perioadă relevă faptul că orfismul a avut o mare trecere pentru un anumit grup și un anumit public și, de asemenea, în această perioadă s-a schimbat centrul de greutate pe un caracter al exprimării scrise, tendință care este capabilă să ofere o cultură pseudo-religioasă.

Orfismul și-a manifestat influența asupra mentalității religioase grecești în două domenii. Primul a fost cel al pietății populare, întrucât orfismul a susținut o neliniște asupra practicilor superstițioase pentru cei obsedați de grija întinărilor și a bolilor. Teofrast, portretizând imaginea „*supreștițiosului*”, îl prezintă ca ducându-se lunar să-și împrăspăteze inițierea alături de ceilalți membri ai familiei, consultă *orpheotelestai*. Pe aceștia, Platon îi descrie ca fiind niște preoți ghicitori ambulanti, care se pretind a fi niște cunoscători în știința purificării și a inițierii (*katarmoi*, *teletai*) atât pentru cei vii cât și pentru cei morți, în schimbul unei sume de bani. Acești preoți de la periferia societății, rătăceau din cetate în

⁴² Reynal Sorel, *op. cit.*, pp. 9-14.

cetate și susțineau știința unor rituri secrete și a incantațiilor dobândite din opera lui Orfeu și Musaios, care de fapt exploatau credulitatea publicului.

Cel de-al doilea nivel, a fost asupra scrierile orfice. Acestea au fost alături de alte scrieri ale timpului un curent care a modificat cadrele experienței religioase și care a schimbat cadrele vieții religioase. În această privință, orfismul se înscrie alături de pitagoreism în grupa de personaje ieșite din comun prin dobândirea în timp a titulaturii de „oameni divini”, care, prin prestigiul lor au influențat viața cetăților, încă din secolul al VI –lea î.d.Hr., și despre care s-a spus uneori că ar fi făcând parte din așa numitul „șamanism grec”⁴³.

11. Legăturile și tangențele orfismului cu creștinismul

Chiar dacă orfismul a fost disprețuit, în general în perioada clasică, de scriitori mai apropiați de religia statală, unii autori au fost interesați de anumite aspecte ale mesajului lor. Astfel de autori ca Parmenide și Empedecle, dar mai presus de aceștia pitagoreicii și Platon, precum și poeți lirici cum ar fi Pindar, păreau să știe și să accepte anumite caracteristici ale mesajului orfic. Plutarh susține că ar fi fost inițiat în astfel de taine și menționează mai multe doctrine orfice. Influența orfică este prezentă și în neoplatonism și a continuat până în secolul V și VI după Hristos. De asemenea, există urme ale orfismului în unele papirusuri grecești, dar și în cultul mithraic. În așa numitul *Testament al lui Orfeu*⁴⁴, care dezvăluie o influență orfică asupra evreilor elenizați și asupra apariției creștinismului apar două atitudini contradictorii față de orfism. Uneori, creștinii evidențiază caracteristicile comune între orfici și credincioșii creștini, pentru a face ca noul mesaj să fie mai ușor de primit de către păgâni. Orfeu a fost reprezentat la începutul creștinismului pe sarcofage și este identificat cu păstorul cel bun în arta catacombelor. Primii

⁴³ Jean P. Vernant, *Mythe et pensée chez les Grecs*, Paris, 1965, pp. 91-93.

⁴⁴ ***, *Encyclopedia...op. cit.*, p. 460.

creștini au respins direct mesajul orfic datorită faptelor pe care le conținea, precum incestul, castrarea zeilor, monștrii malefici, etc.

Au existat discuții între diferiți cercetători, ca Mircea Eliade și Vittorio Macchioro, care au susținut influențarea creștinismului de către orfism. Aceștia pornesc de la ideea că Tarsul Ciliciei, locul de proveniență a Sfântului Apostol Pavel, era un oraș cu un puternic avânt sincretist, unde își aveau templele multe culturi de mistere. Cei doi autori susțin că Apostolul Pavel ar fi fost influențat de cultul orfic, care avea o mare răspândire în acele locuri în primul secol creștin. Acest lucru este limpede confirmat, susțin cei doi cercetători, în Epistola către Romani, unde Sfântul Apostol Pavel amintește de moartea credinciosului „împreună cu Hristos” (Romani 6, 8) și înviere „pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus” (Romani 6, 11) pentru viața veșnică. În acest fel, cercetătorii amintiți de mai sus au asemănat orfismul cu creștinismul prin preluarea ideii morții și a vieții alături de divinitate. Însă, de cealaltă parte a cercetării, mai mulți cercetători precum I.G. Coman, A. Boulanger, W.K.C. Guthrie și alții au arătat diferența esențială între creștinism și orfism. Printre cele mai importante diferențe este și aceea că moartea Mântuitorului Hristos este o jertfă conștientă și voluntară, pe când moartea lui Euridice din cântecul orfic este neputința de a face ascultare continuă de glasul divinității pentru salvarea celui iubit.

În perioada creștinismului primar, artiștii creștini ai catacombelor îl gravează pe Orfeu înconjurat de animale sălbatice, care stau supuse sub acordul lirei sale. Orfeu dobândește o nuanță centripetă care transformă sălbăticia, sub puterea lirei, într-o adunare potolită și atentă, care i-a impresionat pe primii creștini⁴⁵. Această influență este doar colaterală, pentru că punctele de doctrină orfice vin în contradicție cu teologia paulină care susține că sufletul omenesc nu este de origine divină, ci este sediul harului și al inspirației lui Dumnezeu. Apostolul Pavel, iar mai apoi Tradiția Bisericii au susținut permanent dobândirea harului divin prin care se creează o substituție de persoane: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos

⁴⁵ Reynal Sorel, *op. cit.*, p. 154.

trăiește în mine” (Galateni 2, 20), în timp ce adepții lui Orfeu regăseau divinul prin aplecare asupra lor înșiși.

„Dacă figura lui Orfeu se ridică la treapta dăătorului de cultură – abia ceva mai jos de Prometeu, dăător al focului și cu el, a civilizației materiale –orfismul aduce înlăuntrul culturii răspunderea acesteia, nu numai de a instrui și desfăta, dar și de a modela oameni”⁴⁶. Orfismul nu a fost o mare religie cu o influență majoră în istoria culturii, dar nu a fost nici doar o simplă etică. Pe tot parcursul existenței sale, orfismul a căutat să fie un exercițiu spiritual fără de care cultura riscă să devină o practică sterilă și neînțeleasă.

Bibliografie:

1. ***, *Encyclopedia of religion*, Second edition, Tome 10, New York, 2005;
2. ***, *Fragmentele presocraticilor*, Traducere integrală după ediția Diels-Kranz cu introducere și note de Simina Noica și Constantin Noica, Volumul I, Editura Junimea, Iași, 1974;
3. Boulanger, André, *Orphee: rapports de l'orphisme et du christianisme*, Paris, 1925;
4. Brisson, Luc, *Orphée et l'orphisme dans l'antiquité gréco-roumaine*, Aldreshot, U.K., 1995;
5. Calame, Claude, Philippe Borgeaud, Andre Hurst, *L'Orphisme et ses écritures: nouvelles recherches*, „Revue de l'histoire des religions”, nr. 219, 2002, pp. 379-515;
6. Clement, Alexandrinul, *Scrieri-Stromatele*, partea a II-a, în P.S.B. 5, Traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., București, 1982;
7. Eliade M., *Istoria credințelor și ideilor religioase*, ediția II, Volumele II, Traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică și enciclopedică, București, 1986;
8. Guthrie, W. K. C., *Orpheus and the greek religion*, Second edition, London, 1952;
9. Mead, George R.S., *Orpheus*, Second edition, Kessinger Publishing, 2010;

⁴⁶ ***, *Fragmentele presocraticilor...op. cit.*, pp. 23-24.

10. Reynal, Sorel, *Orphée et l'orphisme*, Presses Universitaires de France, Paris, 1995;
11. Taylor, Thomas, *Eleusian and bacchic mysteries*, Edited, with introduction, notes, emanations and glossary by Alexander M.D. Wilder, Fourth edition, New-York, 1891;
12. Turcan, Robert, *L'âme oiseau et l'eschatologie orphique*, „Revue de l'histoire des religions” nr. 155, 1959, pp. 33-40;
13. Vernant, Jean P., *Mythe et pensée chez les Grecs*, Paris, 1965;